Eduskunnan lakivaliokunnalle

E 39/2025 vp
27.5.2025

Rikosuhripäivystyksen lausunto koskien komission tiedonantoa EU:n sisäisen turvallisuuden strategiasta (ProtectEU)

Rikosuhripäivystys (RIKU) kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston E-kirjeestä. Kommentoimme asiaa rikoksen uhrien asemaan liittyvien kysymysten kannalta.

RIKU katsoo, että rikoksen uhrien aseman ja tuen turvaaminen on keskeinen osa sisäistä turvallisuutta ja että komission uhrien asemaa koskien linjausten tuli näkyä nykyistä selkeämmin kansallisessa toimeenpanossa. Uhrien tukeminen ja suojelu on olennainen osa rikostorjuntaa. Piilorikollisuuden paljastamisessa olennaista on se, että uhrit voivat luottaa saamaansa tukeen ja toimivaan oikeusjärjestelmään, joka kunnioittaa uhrien oikeuksia ja kohtelee heitä sensitiivisesti.

Uhrien oikeuksien edistäminen EU:ssa

Komissio aikoo esittää uhrien oikeuksia koskevan direktiivin pohjalta uuden uhrien oikeuksia koskevan EU:n strategian. Ihmiskaupan vastaisen toiminnan strategiaa käsitellään tarkemmin lausunnossa myöhemmin.

RIKU kannattaa vahvasti E-kirjeen mukaista linjausta, jonka mukaan Suomi pitää tärkeänä kehittää rikoksen uhrien oikeuksia ja asemaa, ja kannattaa rikoksen uhrien oikeuksien suojelun vahvistamista osana vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia toimia ja ihmiskaupan vastaisia toimia ja että Suomi pitää hyvänä komission aikomusta laatia uusi uhrien oikeuksien strategia ja toimintasuunnitelma lasten suojelemiseksi rikoksilta.

Uhristrategia on tärkeä uhrien asemaa kokonaisvaltaisesti käsittelevä asiakirja, joka kuitenkin tunnetaan Suomessa kohtuullisen huonosti. **Rikosuhripäivystys pitääkin tärkeänä, että tulevan uhristrategian kansalliseen jalkauttamiseen panostettaisiin ja että Suomelle laadittaisiin oma, EU:n strategian tavoitteiden mukainen kansallinen strategia.** Uhrien asemaa ja tukipalveluita koskevat asiat on tällä hetkellä hajautettu eri hallinnonaloille, eikä näille ole selkeää kansallista koordinaatiorakennetta. Tavoitteellisempi kansallinen strategia lisäisi toimien vaikuttavuutta.

Uhristrategian tulisi sekä EU- että kansallisella tasolla **myös selventää yleisten ja eritysten oikeuksien suhdetta niiden uhriryhmien osalta, joiden osalta EU:ssa on erityissäännöksiä**. Sääntelyn eriytyminen on johtanut siihen, että eri uhriryhmien oikeudet saattavat vaihdella, mikä monimutkaistaa järjestelmiä eikä usein ole tarkoituksenmukaista uhrien tarpeiden kannalta.

E-kirjeen mukaan Suomi pitää tärkeänä, että voimakkaassa kasvussa olevaa tietoverkkoavusteista petosrikollisuutta ehkäistään ja torjutaan huomioiden myös järjestäytyneen rikollisuuden rooli niissä. RIKU korostaa sitä, että **tietoverkkoavusteisen petosrikollisuuden ennaltaehkäisy sekä uhrien tukeminen ja heidän asemansa vahvistaminen on tehokasta rikostorjuntaa.** Näiden rikosten uhrien asema on usein hyvin vaikea taitavasti toteutettujen huijausten johdosta. Myös pankkien vastuita ja velvollisuuksia tulisi selkeyttää.

RIKUssa verkkorikosten uhrien määrä on ollut jatkuvasti kasvussa. Tilanteissa, joissa uhri on huijattuna siirtänyt varojaan huijarille, on tavallista, etteivät he saa menetettyjä rahoja takaisin. Näissä tilanteissa he tarvitsevat keskusteluapua selviytyäkseen itsesyytöksistä ja häpeästä, mitä tällaisen rikoksen uhriksi joutumisesta lähes aina seuraa. Mikäli menetykset ovat merkittäviä, he tarvitsevat myös neuvoja ja tukea taloudellisista vaikeuksista selviytymiseen. Nämä ovat myös tilanteita, joissa ei häpeän ja syyllistämisen pelon vuoksi kehdata puhua läheisille. Ulkopuolinen keskusteluapu on silloin ensiarvoisen tärkeää. Tilanteissa, joissa uhrin tiedot ovat vuotaneet rikollisille, heillä on myös tarve saada nopeasti ja konkreettista apua, kuinka toimia suojautuakseen jatkorikoksilta.

RIKU on osallistunut myös aktiivisesti näiden rikosten ennaltaehkäisyyn mm. levittämällä tietoa erilaisista huijauksista ja niiden tunnuspiirteistä, kiertämällä finanssialan toimijoiden tilaisuuksissa sekä tuomalla uhrien asemaa esille erilaisissa medioissa.

Terrorismin uhrien tukeminen

RIKU haluaa nostaa esille uhrien tukemisen merkityksen myös terrorismin torjunnassa. Terrorismin uhrien suojelu, tukeminen ja oikeudet sisältyvät terrorismintorjuntadirektiivin V osastoon (artiklat 24-26). **Uhrien saama tehokas suojelu ja tuki ovat keskeinen osa terrorismin ehkäisyä ja torjuntaa ja iskujen seurausten hoitamista siten, että uhreille aiheutuneet vahingot jäisivät mahdollisimman pieniksi.**

Haluamme erityisesti korostaa eurooppalaista uhrien tukipalveluiden yhteistyötä, jota toteutetaan etenkin eurooppalaisten rikosuhrijärjestöjen yhteistyöjärjestössä Victim Support Europessa (VSE). Yhteistyö edesauttaa mm. uhrien ohjaamista oman asuinmaansa tukipalveluun, jos henkilö joutuu uhriksi toisessa jäsenvaltiossa. Verkoston kautta saadaan myös ajantasaista tietoa toisessa EU-maassa tapahtuneen iskun uhrien tilanteesta.

VSE toimii myös EUCVT:n[1] (European Centre of Expertise for Victims of Terrorism) osaamiskeskuksen koordinoijana. Keskus tukee ja kehittää sekä viranomaisten että tukijärjestöjen työtä terrorismin uhrien tukemisessa. Eurooppalainen yhteistyö on erittäin tärkeää sekä tiedon ja osaamisen että myös yhteistyörakenteiden kehittämisessä.

Rikosuhripäivystys vastaa Suomessa direktiivin mukaisista uhrien tukipalveluista, joiden tulee olla käytettävissä lyhyessä ajassa mahdollisen iskun tapahduttua. RIKU on kehittänyt näitä ja muita laajoja rikostapahtumia varten valmiusjärjestelmän, jonka ylläpitäminen ja kehittäminen on tärkeä osa kansallista valmiuttamme iskuihin varautumisessa.

Ihmiskaupan vastainen toiminta

Rikosuhripäivystys pitää tärkeänä uudistetun ihmiskaupan torjuntaa edistävän EU:n strategian (2026–30) laatimista. RIKU korostaa kuitenkin tarvetta aiempaa vahvemmin käytännön tasolla vaikuttavaan strategiaan, johon sisältyy vuonna 2024 voimaan tulleen uudistetun EU-direktiivin (EU) 2024/1712 toimeenpanon seuranta ja laajempi hyväksikäyttöilmiön huomiointi.

Nykyisellään EU-direktiivin toimeenpanoa seurataan perustuen jäsenvaltioiden komissiolle toimittamiin toimeenpanoraportteihin, ja seurannassa painotetaan direktiivin tavoitteiden varsinaisen

[1] https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-centre-expertise-victims-terrorism_en

toteutumisen sijaan sitä, miten direktiivin säännökset on sisällytetty jäsenmaissa kansalliseen lainsäädäntöön. Toimeenpanoraportoinnissa tuodaan lisäksi esille jäsenmaiden virallisia tilastoja, minkä voi katsoa ongelmalliseksi ottaen huomioon ihmiskaupan luonne piilorikollisuutena, jonka todellinen määrä ei heijastu virallisissa tilastoissa. Ne tilastot, joita on käytetty tietopohjan muodostamiseksi ja siten toimenpiteiden suuntaamistarpeiden arvioimisen perustana aiemmissa ihmiskaupan vastaisissa strategioissa, perustuvat pitkälti näihin jäsenvaltioiden virallisia tilastoja sisältäviin raportteihin.

Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että jäsenvaltioiden tunnistaessa yhden ihmiskaupan muodon uhreja muiden ihmiskaupan muotojen uhreja paremmin, näyttäytyy juuri tämä ihmiskaupan muoto tilastojen perusteella suurimpana ongelmana. Tällöin on olemassa **riski, että ihmiskaupan vastaisen strategian toimenpiteitä suunnataan parhaiten tunnistettujen ihmiskaupan muotojen torjuntaan, kun todellisuudessa suurempi ongelma voi päinvastoin liittyä heikommin virallisissa tilastoissa näkyvien muotojen tunnistamiseen jäsenvaltioissa**. Hyvä esimerkki tällaisesta mahdollisesta tilastovääristymästä on se, että Suomessa työperäisen hyväksikäytön (ml. ihmiskauppa) tunnistaminen on mm. Ruotsia huomattavasti kehittyneempää, jolloin virallisissa tilastoissa työperäinen ihmiskauppa näyttäytyy Suomessa Ruotsia suurempana ongelmana, vaikka todellisuudessa tilanne on luultavimmin päinvastainen.

Suomi on yleensä pyytänyt ihmiskauppadirektiivin toimeenpanoraportteihinsa myös muun muassa järjestöjen kommentteja, mikä on perusteltua, koska järjestöt – kuten RIKU – kohtaavat myös sellaisia ihmiskaupan uhreja, jotka eivät uskalla tai kykene tuomaan tilannettaan esille viranomaisille eivätkä siksi päädy virallisiin tilastoihin.[2] Monessa muussa jäsenmaassa järjestöjä ei ole kuultu raportointivaiheessa lainkaan, ja useat eurooppalaiset RIKUn kumppanijärjestöt ovatkin tuoneet esille huolensa siitä, että valtion raportoinnissa direktiivin mukaiset ihmiskaupan vastaiset toimet näyttäytyvät todellista laajempina ja tehokkaampina, eivätkä ne heijasta direktiivin toimeenpanon käytännön haasteita. Komissio ylläpitää laajaa ja säännöllisesti kokoontuvaa EU:n kansalaisyhteiskuntafoorumia sekä EU:n kansallisten ihmiskaupparaportoijien ja vastaavien mekanismien verkostoa, joista ensimmäisen jäsen RIKU on ollut yli 10 vuotta. Näiden verkostojen hyödyntäminen EU:n strategiatyössä sekä ihmiskauppadirektiivin ja strategioiden käytännön toimeenpanon seurannassa on kuitenkin ollut vähäistä.

Uudistetun ihmiskauppadirektiivin 11 artikla velvoittaa valtioita *uhrien varhaiseen tunnistamiseen yhteistyössä alan tukijärjestöjen kanssa*, painottaen täten entistä vahvemmin järjestöjen roolia etenkin uhrien tunnistamisessa. Ihmiskauppadirektiivin toimeenpanon seuranta eroaa suuresti esimerkiksi Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen yleissopimuksen kansallisen täytäntöönpanon seurannasta, jota varten on perustettu riippumaton GRETA-asiantuntijaryhmä, joka säännöllisesti eri toimijoita kuullen arvioi sopimuksen täytäntöönpanoa sopimusvaltioissa ja antaa valtioille suosituksia toimeenpanon tehostamiseksi. **Rikosuhripäivystys katsoo, että tulevan EU:n ihmiskaupan vastaisen strategian yhtenä päätavoitteena tulisi olla ihmiskauppadirektiivin käytännön toimeenpanon seurannan kehittäminen. Lisäksi osana strategiaprosessia tulisi kehittää EU:n kansalaisyhteiskuntafoorumia sekä EU:n kansallisten ihmiskaupparaportoijien ja vastaavien mekanismien verkostoa niiden hyödyntämiseksi sekä strategian laadinnassa että sen toimeenpanon seurannassa**.

RIKU katsoo lisäksi, että ihmiskaupan vastaisen työn tehostaminen EU-tasolla edellyttää puuttumista hyväksikäyttöilmiöön aiempaa laajemmasta näkökulmasta. Aiemmin todetut suuretkin erot jäsenvaltioiden välillä ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa voivat käytännössä johtaa rikosvastuun

[2] RIKUn ihmiskaupan uhrien erityistukipalvelun asiakkaista 78 % hakeutui RIKUn palveluihin vuonna 2024 itsenäisesti, ennen ohjautumista viranomaispalveluihin.

ja uhrin oikeuksien epätasaiseen toteutumiseen eri EU-maissa ja täten myös haasteisiin rajat ylittävässä yhteistyössä. Lisäksi ihmiskaupan torjunta edellyttää hyväksikäyttöilmiöön puuttumista koko laajuudessaan. **RIKU pitää tärkeänä, että uusi EU:n ihmiskaupan vastainen strategia sisältää sellaisia toimenpiteitä, jotka käytännössä edistävät jäsenmaiden välistä rikosprosessiyhteistyötä, yhteistyötä uhrien auttamistyössä sekä uudistetun ihmiskauppadirektiivin mukaista uhrien varhaista tunnistamista, minkä vuoksi strategian tulisi torjua ihmiskauppa-/hyväksikäyttöilmiötä laajemmin** kuin pelkästään selvästi räikeimpien tapausten osalta.

EU-strategiassa ja muussa ihmiskaupan vastaisten toimien laadinnassa tulisi myös välttää ihmiskaupan yhdistämistä ihmissalakuljetukseen, mikä voi vahvistaa vääriä mielikuvia ihmiskaupasta ja johtaa toimenpiteisiin, jotka eivät huomioi sitä, että ihmiskaupan uhrit esimerkiksi Suomessa ovat pääasiassa joko laillisesti maassa oleskelevia kolmannen maan kansalaisia tai Suomen/muun EU-maan kansalaisia.

Leena-Kaisa Åberg
toiminnanjohtaja

Pia Marttila
koordinoiva erityisasiantuntija
ihmiskaupan uhrien erityistukipalvelu